

Gdańsk, dnia 25.11. 2025 r.

Prof. dr hab. Teresa Rostowska
Instytut Psychologii WSKZ we Wrocławiu
e-mail: t.rost@wp.pl

R e c e n z j a
rozprawy doktorskiej mgr Natalii Woźniak
p.t Orientacja sprawcza versus wspólnotowa a jakość relacji osób w związkach
międzykulturowych - napisanej pod kierunkiem
Prof. UŁ dr hab. Iwony Janickiej
i promotora pomocniczego dr Mariusza Cieślaka
w Instytucie Psychologii UŁ, Łódź 2025 , ss.253

Dynamicznie zachodzącym zmianom społecznym i kulturowym, jakich jesteśmy świadkami w ostatnich latach, towarzyszy wyraźny wzrost liczby związków intymnych o charakterze międzykulturowym. U podstaw budowania tego typu relacji leżą, z jednej strony - czynniki związane z migracją ludności, okazja do pracy zawodowej i edukacji w różnych krajach, z drugiej zaś strony - potrzeby psychologiczne człowieka, takie jak: potrzeba miłości, akceptacji, uznania i przynależności. Sytuacja ta sprawia, że w Polsce, która jest ciągle jeszcze postrzegana jako kraj dość homogeniczny etnicznie i w miarę jednolity pod względem narodowościowym, można zaobserwować, nie tylko rosnące zainteresowanie warunkami życia społecznego w różnych kulturach, ale daje się również zauważyć wzrost tolerancji, przyzwolenia i akceptacji dla intymnych związków międzykulturowych. Z przeglądu polskiej literatury przedmiotu wynika, że dotychczas prowadzone badania naukowe w tym zakresie, najczęściej dotyczyły relacji intymnych w związkach homogenicznych kulturowo, a zdecydowanie rzadziej relacji miłosnych w związkach romantycznych o charakterze międzykulturowym. Fakt ten tłumaczy, nie tylko zasadność podjętych przez Autorkę niniejszej pracy doktorskiej badań, ale wskazuje również na ich nowatorski charakter.

Ocena części teoretycznej

Celem przekazanej mi do recenzji rozprawy doktorskiej mgr Natalii Woźniak jest ocena jakości związków międzykulturowych, z uwzględnieniem orientacji sprawczej i wspólnotowej partnerów.

Recenzowana praca ma charakter teoretyczno-empiryczny, a jej zawartość treściowa dobrze koresponduje z problematyką zasygnalizowaną w tytule pracy. W części teoretycznej pracy

uwzględnione zostały: streszczenie w języku polskim i angielskim, wstęp oraz sześć rozdziałów, tematycznie związanych z głównym problemem pracy.

W trzech pierwszych rozdziałach omówiono kwestie nawiązujące do specyfiki funkcjonowania związków międzykulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień odnoszących się do: *fenomenu związków międzykulturowych* (rozdział 1); *głównych obszarów różnic kulturowych i ich wpływu na związek romantyczny* (rozdział 2) ; *potencjału bliskich związków międzykulturowych i strategii stanowiącej o satysfakcji ze związku* (rozdział 3). W kolejnych rozdziałach części teoretycznej Autorka pracy przedstawiała charakterystykę bliskich związków, ze wskazaniem na takie wymiary jak : *komunikacja, intymność i zachowania w klótni* w g. teorii Kurta Hahlwega oraz na uwarunkowania indywidualne, relacyjne i kulturowe w zakresie *satysfakcji seksualnej* (rozdział 4). Przedmiotem rozważań teoretycznych w rozdziałach 5 i 6 były problemy dotyczące roli *zaufania i osamotnienia* w budowaniu bliskich relacji interpersonalnych.

Należy podkreślić, że część teoretyczna niniejszej rozprawy doktorskiej została napisana w sposób interesujący, komunikatywny, poprawny pod względem merytorycznym i w oparciu o wnikliwy przegląd piśmiennictwa na ten temat. Potwierdzeniem tego są, liczne w tekście odniesienia do literatury przedmiotu i nawiązujące do obszernej bibliografii (330 pozycji), głównie anglojęzycznej, zamieszczonej na końcu pracy.

Wprawdzie nie mam zastrzeżeń do zawartości treściowej tej części pracy, jednak proponowałabym pewne korekty o charakterze strukturalnym, polegające na wyodrębnieniu dwóch, bardziej zróżnicowanych pod względem struktury rozdziałów, z uwzględnieniem podległych im zakresowo paragrafów. Zgodnie z tą sugestią Rozdział I - *Fenomen związków międzykulturowych* - obejmowałby treści zawarte w zaproponowanych pierwotnie przez Autorkę rozdziałach 1, 2 i 3 zaś Rozdział II - *Specyfika funkcjonowania bliskich związków* zawierałby zagadnienia omówione przez Doktorantkę w rozdziałach 4, 5, i 6. Kumulacja treści w dwóch bardziej zróżnicowanych pod względem struktury rozdziałach pozwoliłaby na uniknięcie zarzutu, że niektóre części teoretyczne, zaproponowane przez Doktorantkę nie zawierają żadnych paragrafów, a ich objętość sprowadza się zaledwie do kilku czy kilkunastu stron (por. rozdziały : 1 i 2 ss. 14- 26 , oraz rozdziały 5 i 6 ss. 53- 62). Pragnę zaznaczyć, że jest to uwaga głównie o charakterze formalnym i nie wpływa na obniżenie wartości merytorycznej pracy.

W kontekście przedstawionych wyżej konstatacji stwierdzam, że ta część dysertacji jest tematycznie spójna, ściśle powiązana z problemem pracy, a treści w niej zawarte stanowi dobrą

podstawę teoretyczną dla interpretacji wyników badań własnych, będących przedmiotem analiz statystycznych.

Ocena części empirycznej

Wysoko oceniam część empiryczną recenzowanej pracy, obejmującą 5 kolejnych rozdziałów. Przedstawione w nich zostały: *podstawy metodologiczne (rozdziały 7 i 8), analiza wyników badań (rozdział 9), dyskusja wyników (rozdział 10), oraz podsumowanie, bibliografia, spis tabel, rysunków i aneksy*. Struktura tych rozdziałów jest prawidłowa, a treści w nich zawarte są czytelne, dobrze uporządkowane, tak pod względem merytorycznym jak i metodologicznym.

W rozdziałach 7 i 8 omówione zostały zagadnienia dotyczące metodologii badań własnych. Kwestie odnoszące się do *celu badań, pytań i hipotezy badawczych* ujęto w rozdziale 7, natomiast zagadnienia związane z *operacjonalizacją zmiennych, charakterystyką badanych osób, opisem narzędzi badawczych oraz procedurą badań i szczegółową charakterystyką metod statystycznych wykorzystanych w analizach statystycznych*, zaprezentowano w rozdziale 8.

Zastosowany w recenzowanym projekcie badawczym wieloczynnikowy model oceny jakości bliskich związków, szczegółowo opisany w rozdziale 4 części teoretycznej, zmotywował Autorkę pracy do sformułowania 32 pytań badawczych oraz 40 ściśle powiązanych z nimi szczegółowych hipotez. W odniesieniu do pytania 3 oraz od 8 do 13 nie było możliwości postawienia hipotez, z uwagi na eksploracyjny charakter badań. Wszystkie pytania i hipotezy badawcze sformułowane zostały prawidłowo, z nawiązaniem do głównego problemu pracy. Za słusnością postawienia tak wielu pytań i hipotez badawczych przemawiały: wieloczynnikowy charakter wykorzystanych w badaniach narzędzi psychologicznych oraz podział respondentów na grupy porównawcze, według ściśle określonych kryteriów. Każda z hipotez badawczych poparta została uzasadnieniem, nawiązującym do literatury przedmiotu (por. paragraf 7.2, ss. 68 - 95). Szczegółowy zestaw pytań i hipotez badawczych wyznaczył kierunek i zakres analiz statystycznych, będących przedmiotem rozważań w rozdziale 9. Odpowiedzi na pytania badawcze i weryfikacja hipotez były możliwe dzięki odpowiednio dobranym do rozpatrywanych zmiennych narzędziom psychologicznym. W ocenianym projekcie badawczym wykorzystano następujące metody psychologiczne: *Skale Sprawczości i Wspólnotowości, oraz Skale Niepohamowanej Sprawczości i Niepohamowanej Wspólnotowości* - opracowane przez B. Wojciszke i M. Szlendak; *Zrewidowaną skalę samotności R-UCLA* –w adaptacji M. M. Kwiatkowskiej i in.; *Skalę Zaufania Diadycznego* w adaptacji N. Woźniak, M. Cieślaka i I. Janickiej; *Kwestionariusz Satysfakcji Seksualnej* autorstwa

A. Nomejko i G. Dolińskiej - Zygmunt; *Kwestionariusz Stosunków Partnerskich* (PFB) w adaptacji I. Janickiej; *Ankieta socjodemograficzną* w opracowaniu własnym Autorki pracy (Załącznik 1) .

Badania zostały przeprowadzone metodą CAWI (Computer-Assisted Web Interview). Przygotowany zestaw kwestionariuszy, w postaci formularza online, został udostępniony osobom badanym wraz z zaproszeniem do badań. Decyzja o przeprowadzeniu badań w formie elektronicznej wiązała się z intymnym charakterem treści niektórych pytań i potrzebą zapewnienia osobom badanym większej anonimowości. Przyjęta strategia badań pozwoliła na dotarcie do liczniejszej grupy respondentów, co też było niezbędne do wykonania złożonych analiz statystycznych. Łącznie przebadano 869 osób. Osoby badane podzielono na dwie grupy porównawcze. Grupę *międzykulturową*, stanowili mężczyźni i kobiety narodowości polskiej, pozostający w trwałych związkach z osobami innej narodowości, zaś drugą grupę – *monokulturową* stanowili mężczyźni i kobiety narodowości wyłącznie polskiej i również tworzący związki romantyczne.

Należy podkreślić, że oceniany projekt badawczy został przedstawiony Komisji do Spraw Etyki Badań Uniwersytetu Łódzkiego - otrzymał opinię pozytywną (Uchwała Nr.2/KEBN-UŁ/II/2022-23).

W kontekście przedstawionych wyżej danych jednoznacznie stwierdzam, że zarówno dobór narzędzi wykorzystanych w badaniach, postawione pytanie i hipotezy badawcze, jak również kwalifikacja osób do grup porównawczych nie budzą zastrzeżeń i wykonane zostały zgodnie z wymogami metodologicznymi.

Kluczowe znaczenie dla oceny niniejszego projektu badawczego ma rozdział 9. *Analiza wyników badań własnych* (ss.107-165). W rozdziale tym analizę danych ilościowych Doktorantka rozpoczęła od przeprowadzenia statystyk opisowych i od wykonania testu normalności rozkładu stosując test Shapiro-Wilka. Z opracowań statystycznych dotyczących zmiennych socjodemograficznych wynika, że osoby badane z porównywanych grup tj. z *grupy międzykulturowej i monokulturowej* były homogeniczne pod względem: płci, poziomu wykształcenia oraz formy związku. Ustalono również, że większość badanych partnerów pozostawała w związkach kohabitacyjnych, a staż związku nie różnicował respondentów z tych grup. Jedyną zmienną różnicującą w sposób statystycznie istotny osoby badane ze związków międzykulturowych i monokulturowych okazał się ich wiek. Z analiz tych wynika, że osoby w związkach międzykulturowych były starsze.

W kolejnych paragrafach Rozdziału 9 wykonane zostały analizy : porównawcza, korelacyjna i mediacyjna. Zróżnicowania między grupami w zakresie zmiennych demograficznych wyjaśniane były w oparciu o rozkłady procentowe, natomiast w analizach danych ilościowych odnoszących się do zmiennych psychologicznych wykorzystano testy statystycznej istotności, takie jak: *test U Manna-Whitneya*; *test Z* ; *współczynnik korelacji rho- Spearmana* oraz *analizę mediacyjną*. Warto podkreślić, że analizy mediacyjne wykonane zostały dla wyników uzyskanych przez osoby cechujące się określonym typem orientacji tj. sprawczej i wspólnotowej oraz sprawczej niepohamowanej i wspólnotowej niepohamowanej . Analizę mediacyjną zastosowano również w odniesieniu do postrzeganego przez osoby badane poziomu tych orientacji u ich partnerów/partnerek. Zgodnie z wielowymiarowym modelem K. Hahlwega, jako wskaźniki jakości związku przyjęto, następujące skale: *wzajemna komunikacja*, *intymność i zachowania w klótni*. W prezentowanych badaniach model ten słusznie został uzupełniony jeszcze o satysfakcję seksualną. W dalszej części obliczeń statystycznych przeprowadzono również analizy w zakresie poczucie osamotnienia i zaufania, które potraktowane zostały jako mediatory.

Oceniając tą część pracy doktorskiej pragnę podkreślić, że rezultaty badań opracowane zostały zgodnie z wymogami metodologii, przy wykorzystaniu odpowiednio dobranych testów statystycznych, a co ważne, w sposób wyjątkowo staranny, wnikliwy i dobrze systematyzujący dane ilościowe. Na podkreślenie zasługuje komunikatywny sposób prezentacji wyników badań w 42 czytelnie opracowanych tabelach oraz na 19 wykresach. O kompetencjach naukowych Doktorantki świadczą *Podsumowania* zamieszczone na końcu każdego paragrafu, które stanowią syntezę interpretacji wyników, w zakresie omawianych w nich zmiennych.

Część empiryczną pracy zamyka *Dyskusja wyników* (rozdział 10), opracowana w sposób bardzo staranny i dobrze porządkujący całokształt wyników badań. Doktorantka, nie tylko krytycznie odniosła się w niej do rezultatów badań własnych, konfrontując je z wynikami badań innych Autorów, ale wskazała również na możliwe ich ograniczenia, z którymi zetknęła się w trakcie badań, określiła także kierunki dalszych badań i aplikacyjny charakter wniosków końcowych. Recenzowaną pracę kończą: podsumowanie, obszerna licząca 330 pozycji literatura przedmiotu - głównie anglojęzyczna, spisy tabel, spis rysunków i Aneksy.

Przeprowadzone przez mgr Natalię Woźniak analizy statystyczne pozwoliły sformułować wiele ciekawych, a w niektórych przypadkach, może nawet zaskakujących wniosków końcowych. Rezultaty tych analiz dowiodły , że osoby funkcjonujące w związkach monokulturowych częściej oceniały swoje osoby partnerskie jako sprawcze i wspólnotowe (także na wymiarach niepohamowanych), a siebie - jako bardziej wspólnotowe. Z kolei osoby tworzące związki

romantyczne o charakterze międzykulturowym były bardziej narażone na niższe poziomy zaufania w relacji oraz na wyższe poczucie osamotnienia, co wiązało się z niższymi zainteresowaniami i bliskością ze strony partnera, niż miało to miejsce w związkach monokulturowych. Z analiz tych wynika również, że osoby zakwalifikowane do związków międzykulturowych uzyskały: wyższe wyniki odnośnie wzajemnej komunikacji, intymności oraz zachowań w kłótni, a niższe w zakresie satysfakcji seksualnej, w porównaniu z osobami w związkach monokulturowych. Jak słusznie zauważa Autorka pracy, zasoby takie jak wzajemna komunikacja oraz intymność nie zabezpieczają tych związków przed konfliktami. Wspomniane wcześniej niższe zaufanie i większe ryzyko poczucia osamotnienia sprzyjają konfliktom i niższej satysfakcji seksualnej, czego efekt może być silniejszy dla związków międzykulturowych niż monokulturowych. Rezultaty niniejszych badań upoważniają do sformułowania stwierdzenia, że im wyższe poziomy sprawczości, wspólnotowości i wspólnotowości niepohamowanej tym większe zaufanie, a w konsekwencji lepsza komunikacja, większa intymność i rzadsze zachowania w kłótni. Ciekawe wyniki odnotowano również w zakresie poczucie osamotnienia, które ma negatywne skutki dla bliskich związków. Okazało się, że im wyższe poziomy orientacji sprawczej niepohamowanej i wspólnotowej niepohamowanej, tym wyższe poczucie osamotnienia, a ostatecznie - gorsza komunikacja, mniejsza intymność i mniejsza satysfakcja seksualna oraz częstsze zachowania w kłótni.

Dokonując podsumowania przedstawionych wyżej ocen, odnoszących się do poszczególnych części recenzowanej rozprawy doktorskiej pragnę podkreślić, że w ujęciu ogólnym moje stanowisko jest jednoznacznie pozytywne. Jako recenzent jestem jednak zobowiązana aby wskazać na pewne uchybienia, które przy redagowaniu pracy uszły uwadze Doktorantki. W przypadku przygotowywania pracy do druku, do czego zachęcałabym Doktorantkę, należałoby wprowadzić korekty porządkujące strukturę rozdziałów teoretycznych i metodologicznych. Zagadnienia omawiane w części teoretycznej proponowałabym ująć w dwóch obszarach tematycznych, z których jeden, dotyczyłby zagadnień wskazujących na specyfikę funkcjonowania związków o charakterze międzykulturowym, zaś drugi blok zagadnień, wskazywałby na specyfikę funkcjonowania bliskich związków. Odnosząc się do rozdziału metodologicznego uważam, że niepotrzebnie został on podzielony na dwa odrębne elementy składowe, gdyż kwestie dotyczące podstaw metodologicznych z powodzeniem mogły być ujęte w jednym rozdziale pod wspólnym tytułem: *Metodologiczne założenia badań własnych*. W moim przekonaniu zaproponowany przez Autorkę pracy tytuł dla części metodologicznej - *Metoda* - jest zbyt ogólny i bardziej odpowiedni dla artykułu naukowego, niż dla tak obszernego i wielowymiarowego opracowania empirycznego, jakim jest praca doktorska.

Mimo uwag, głównie natury formalnej, moja ogólna ocena recenzowanej pracy jest pozytywna. Doktorantka wykazała się, nie tylko zdolnością projektowania badań, ale również umiejętnością statystycznego opracowywania ich rezultatów. Za oceną pozytywną recenzowanej pracy przemawiają: spójność tematyczna między tytułem pracy a częścią teoretyczną i empiryczną; prawidłowo dobrana i dobrze usystematyzowana literatura przedmiotu, przede wszystkim anglojęzyczna; nowatorskie i wielowymiarowe ujęcie głównego problemu pracy; dokładność i staranność w porządkowaniu zróżnicowanego pod względem ilościowym materiału empirycznego; prawidłowo przeprowadzona analiza statystyczna, w oparciu o adekwatnie dobraną do rozpatrywanych zmiennych baterię testów statystycznych; zdolność syntetyzowania wiedzy teoretycznej, stanowiącej podstawę ciekawie i w sposób komunikatywny przeprowadzonej interpretacji wyników badań własnych; umiejętność kategoryzowania zmiennych ilościowych, o czym świadczą starannie opracowane tabele i wykresy oraz ciekawie przeprowadzona dyskusja wyników.

Wartość pracy doktorskiej podnosi fakt wykorzystania przez Doktorantkę w badaniach, nie tylko głównych Skal sprawczości i wspólnotowości, ale również Skal dotyczących niepohamowanej sprawczości i niepohamowanej wspólnotowości, które to wymiary w dociekaniach wielu autorów były pomijane.

Konkluzja

W podsumowaniu recenzji rozprawy doktorskiej mgr Natalii Woźniak pragnę podkreślić, że dysertacja ta stanowi wartościowe, wręcz nowatorskie ujęcie problemu badawczego, dotyczącego wzajemnych zależności między wymiarami sprawczości i wspólnotowości, a jakością związków romantycznych, zróżnicowanych pod względem kulturowym.

W kontekście przedstawionych wyżej opinii stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Natalii Woźniak p.t. *Orientacja sprawcza versus wspólnotowa a jakość relacji osób w związkach międzykulturowych* - napisana pod kierunkiem prof. UŁ, dr hab. Iwony Janickiej w Instytucie Psychologii UŁ, spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, wynikające z Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku.

W związku z powyższym wnoszę do Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. Stopni Naukowych w dyscyplinach Pedagogika i Psychologia wniosek o dopuszczenie mgr Natalii Woźniak do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

